

"PLANTEJAMENT DE VIES JURÍDIQUES PER A XIGIR RESPONSABILITAT A EMPRESES TRANSNACIONALS PER DANYS AMBIENTALS AL YASUNÍ" ORELLANA - EQUADOR

1. Introducció

El gener de 2008, es coneix d'un vessament de petroli ocorregut en el bloc 16 ubicat al zona amazònica de l'Equador, en una concessió d'unes 200.000 hectàrees de l'empresa Repsol, fet esdevingut més pròpiament a la Comunitat Huaorani Dikaro Km 99 Via a Maxus. El bloc 16 està dins la reserva de la Biosfera Yasuní, declarat com a tal per la UNESCO, una part d'aquest es troba dins del Parc Nacional Yasuní, pertanyent al territori del poble indígena Huaorani, directes afectats de l'activitat petrolera.

Arran d'aquest succés, l'ONG Enginyeria Sense Fronteres ESF, (en la seva condició de client) va realitzar una sol·licitud de treball a la Clínica Jurídica, assignatura pertanyent al Màster Universitari de Dret Ambiental que imparteix la Universitat Rovira i Virgili, demanant l'elaboració d'un dictamen jurídic que contingui:

- Inventari de les vies jurídiques existents a l'Equador per determinar la responsabilitat de les empreses petroleres estrangeres pel dany causat emergent de les seves activitats, així com els obstacles existents.
- Inventari de les vies jurídiques existents a Espanya per fer efectiva la responsabilitat d'empreses petroleres espanyoles pel dany causat els seus activitats en altres països.
- Inventari de vies jurídiques i internacionals per a la protecció d'una zona declarada reserva de la biosfera, com és el Parc Nacional Yasuní.

Com a resultat d'una primera recerca es va realitzar un document que responia en part a la petició del client, però arran d'algunes dificultats presentades a la investigació, es feia necessària la ratificació de fets i dades de manera més precisa per mitjà d'una visita in situ que permeti observar de prop la realitat de la població afectada per l'activitat hidrocarbúfera, així com la viabilitat de les primeres vies jurídiques proposades, donada la situació jurídico - política del país. D'aquesta manera, aproximadament en el mes de març d'enguany, es va presentar al Centre de Cooperació per al Desenvolupament - URV Solidària de la Universitat Rovira i Virgili, el projecte d'investigació titulat: "Plantejament de vies jurídiques per exigir responsabilitat per danys ambientals en el Yasuní. Coca - Equador. ", atenció que, gràcies a la confiança diposita per aquest centre, es va poder dur a terme, aconseguint amb això la verificació i aplicabilitat de totes les vies legals proposades en la primera versió del document, treball que va concloure amb la producció d'un nou text actualitzat i revisat, que mostra un enfocament molt més real de les possibles sortides jurídiques existents, acostar al context que ara per ara s'aprecia a la zona amazònica de l'Equador.

2. Entitats participants

La investigació jurídic - social motiu del present anàlisi, va ser desenvolupada a la província Francisco de Orellana ubicada a la zona nord de l'Equador.

Aquest projecte va ser patrocinat pel Centre de Cooperació per al Desenvolupament – URV Solidària, el Centre de Dret Ambiental de Tarragona CEDAT i l'Organització no Governamental Enginyeria Sense Fronteres "ESF".

De manera indirecta, la investigació va comptar amb la participació d'altres entitats Ecuatorianes que van col·laborar durant la seva vigència, com ara la Xarxa de Líders Comunitaris Àngel Shingre, l'Oficina de Dret Ambiental i Comitè de Drets Humans de la Província Francisco de Orellana, la Fundació Regional d'Assessoria de Drets Humans INREDH, la Direcció Provincial del Ministeri de l'Ambient, l'H Govern Municipal i l'H Consell Provincial de Orellana en els seus Adreces de Qualitat Ambiental, així com el Comissionat de l' Defensoria del Poble, i altres institucions públiques i privades.

3. Antecedents: Bloc 16

El Parc Nacional Yasuní situat a la regió amazònica de l'Equador, és una àrea protegida gran importància per ser considerada una de les reserves de més diversitat genètica de l' món, a més actua com a zona d'alt interès per a investigacions, i promou el turisme. Aquesta part de l'Amazònia equatoriana va arribar al seu reconeixement i importància internacional l'any 1989, en què és declarada Reserva de la Biosfera per la UNESCO incloent-hi els pobles ancestrals com els Huaorani, Taromenane i els Tagaeri, que s'han vist afectats per empreses petroleres¹.

Mapa del Parc Nacional Yasuní

Font: Universitat Catòlica, Estació Científica Yasuní

No obstant això, tot i la protecció a la que ha d'estar subjecta pel seu abast internacional, és una zona que des de la dècada del 90 ha sofert grans variacions de límits, això causa principalment a que aquesta regió amazònica, més pròpiament les Províncies de Orellana i Sucumbios ofereixen més de 55% de petroli existent a l'Equador, motiu pel que aquesta zona va ser poc a poc fraccionada per a la seva explotació per part d'empreses estatals, així com també atorgada en concessions a empreses privades, que han extret el petroli sense respectar el dret dels seus habitants, ni de bon menys s'han preocupat per oferir protecció a la natura.

És així que sorgeix el Bloc 16, àrea principal d'estudi, situats al Parc Nacional Yasuní, on va quedar integrat el territori Huaorani del que segons investigacions realitzades fins l'any 2006 quedaven només 1.500 persones, que han perdut els seus drets sobre el subsòl

¹ www.accioneologica.org/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=7679#breve

producte de les concessions petrolieres a empreses que exerceixen les seves activitats dins del seu territori.

Aquesta zona de l'Equador va ser per primera vegada licitada el 1985 on és lliurada a l'empresa Conoco dels EUA, posteriorment va ser atorgat en licitacions i concessions a altres empreses que segons el seu ordre cronològic van ser: Maxus dels EUA (1991), Jaciments Petrolífers Fiscals YPF de l'Argentina (1995), i finalment a REPSOL (1999) qui opera actualment en aquesta zona. Cal ressaltar que totes aquestes empreses van actuar de manera reservada impedit l'ingrés a la seva zona per a la realització d'inspeccions que poguessin determinar l'eficiència o deficiència de les seves activitats, tot i que durant diverses ocasions els habitants d'aquesta zona han denunciat la contaminació del seu territori, tal com va passar l'any passat.

*Zona Inici de Vessament de petroli - REPSOL
Font: H. Consell Provincial de Orellana. 2008*

És així que el gener de 2008 es coneix el vessament de petroli en el bloc 16, mateix que segons l'empresa va ser de 100 barrils, però els mitjans de premsa van afirmar que el mateix va arribar a gairebé 4.000 barrils, fet ratificat en l'informe presentat pel perit membre de l'H Consell Provincial de Orellana, designat pel Comissionat de la Defensoria del Poble dins d'una denúncia plantejada per la comunitat Huaorani d'Orellana, on a més s'indica que el vessament va ser en una relació de 90 / 1 d'aigua i 7 de petroli, afectant 400. 056,25 m² de superfície de aiguamolls².

A la data s'han presentat denúncies per aquests fets, els quals no han tingut resultats tangibles, mostra d'això és la denúncia plantejada per la Comunitat Huaorani davant el Comissionat de la Defensoria del poble d'Orellana que ha conclòs amb la subscripció de un Conveni.

*Evidència del Nivell que va assolir el petroli cru
Font: H. Consell Provincial de Orellana. 2008*

Actualment, el Bloc 16 és una zona que es troba contaminada per els vessaments i l'eliminació d'aigües de formació, tal com s'ha pogut evidenciar per les preses fotogràfiques pertanyents a l'única Inspecció realitzada a la zona de contaminació. Cal assenyalar que durant la investigació no es va tenir accés directe a la zona afectada, això perquè es tractaria d'una zona protegida, per la qual que l'accés a la zona on opera Repsol, és una zona de limitada circulació, on només poden accedir els funcionaris de la companyia.

² Informe Pericial de l'Eng August Còrdova, perit de l'H Consell Provincial de Orellana. Març 19 de 2008.

4. Activitats Desenvolupades

La investigació realitzada buscava determinar quines podrien ser les vies jurídiques existents en la República de l'Equador, l'Estat d'Espanya i davant el sistema internacional que permeti la seva aplicació a l'efecte d'exigir responsabilitat d'empreses espanyoles que desenvolupen les seves activitats industrials en territori equatorià, tal com és el cas de REPSOL, i altres empreses extractores de recursos naturals i més específicament petrolieres.

*Reunió a la Comunitat "Simón Bolívar"
Província Francisco de Orellana*

D'aquesta manera durant els mesos de juny i juliol d'aquest any, es desenvolupar les activitats planificades a la Província de Orellana, on el seu poder compartir amb la població de manera més precisa la realitat en què viuen, aconseguint entendre les seves preocupacions i interessos, així com evidenciar la situació d'aquesta regió equatoriana afectada per la contaminació. S'ha aconseguit observar que l'activitat petroliera ha contribuït al desenvolupament del país, ha generat ocupació i ha afavorit amb el seu creixement econòmic, però dins de la regió analitzada, aquesta província no

ha rebut beneficis emergent de la seva explotació.

Es va observar l'existència de denúncies presentades davant el Comitè de Drets Humans i l'oficina de Dret Ambiental, les quals manifesten la gravetat de la zona segons el testimoni dels habitants d'aquesta regió, els quals assenyalen que es tracta d'una zona greument afectada. En conseqüència, era important la col.laboració i capacitació dels seus drets a efectes de reclamacions futures, ja que és una regió que compta amb un escàs subministrament de serveis bàsics, el que provoca la seva situació de pobresa, fet que ha pogut ser ratificat en les visites realitzades a diferents comunitats d'aquesta Província.

*Camp Petroler de la companyia Perenco
Comunitat Tobeda - Orellana*

D'altra banda, en entrar en contacte amb els membres d'algunes comunitats s'ha pogut evidenciar que moltes de aquestes han sofert una gran desestructuració social, cosa que els ha afectat moment de mostrar resistència davant les grans petrolieres, comportant aquest debilitament a la convivència amb la contaminació ambiental.

A més s'ha constatat que els camps petroliers i els terrenys concedits per a l'explotació petroliera, es troben en zone son no hi ha molta presència estatal, és a dir que no s'ha observat controls o similars duts a terme.

Es va evidenciar que, per informes de laboratori realitzats pels òrgans competents, la població en el seu conjunt es troba exposada a nivells elevats de contaminació, fins i tot per sobre dels nivells permesos internacionalment, i l'aigua el seu principal recurs afectat pels vessaments de petroli, pels abocaments de substàncies químiques utilitzades per a la seva tractament, per residus petrolers, etc.

Així mateix es observo l'existència de denúncies per violació a drets humans, per repressió de la força pública en processos de militarització, ja que en molts dels casos, la població havia estat detinguda i processada per mostres de protesta i retret de l'extracció de petroli i la seva consegüent contaminació de la manera més inacceptable possible, arribant-se fins i tot a la pèrdua de vides.

Capacitació en la Comunitat "Los Reyes"

danys ambientals (existent en la nova Constitució), a efectes de ser presentades davant els tribunals pertinents a la recerca essencialment de la remediació ambiental, per la qual cosa es va poder donar resposta a peticions que estaven estancades, producte de la càrrega laboral a l'Oficina de Dret Ambiental.

Per tal d'analitzar més de prop la nova situació jurídica de l'Equador per als efectes que ens interessaven, es va mantenir reunions amb membres de INREDH, els qui van ajudar amb la informació relativa a altres Accions de Protecció presentades des de la ciutat de Quito, compaginant tasques i prestant una col·laboració recíproca Quito - Orellana, Orellana-Quito.

Inspecció a la Comunitat Simón Bolívar

L'any passat es va aprovar la nova Constitució Política, on s'han inclòs nous drets i deures ambientals, per això és important la seva aportació en l'anàlisi de vies legals que permetin la protecció de la població afectada i del medi ambient, ara encertadament reconeguda com a subjecte de dret, a efectes de reduir els impactes d'aquestes activitats d'hidrocarburs i millorar el maneig de la gestió ambiental a la província.

D'aquesta manera, també es va col·laborar amb l'elaboració de noves Demandes d'accions de Protecció per

Pel que fa a la interrelació amb la població, tal com l'ha vingut fent Enginyeria sense Fronteres "ESF", es va col·laborar amb la Sensibilització sobre els efectes de la contaminació en la salut i el ambient, transmetent a través d' tallers i capacitacions les accions de prevenció dels danys ambientals, col·laboració que porto a interactuar d' manera molt més efectiva amb la població de les comunitats visitades, a qui se'ls va presentar un resum del treball laborat a Clínica Jurídica reforçat durant l'estada a

L'Equador, per la qual es va oferir les vies jurídiques existents per reclamar la protecció dels seus drets, vies analitzades al treball encomanat per ESF.

En aquesta situació es va evidenciar la necessitat de donar major difusió als canvis que va portar si la nova Constitució, ja que aquesta ofereix vies legals de fàcil accés, i basades en els principis de celeritat i publicitat, de manera que l'aportació que brindo va ser de gran utilitat per a la població, els que van poder informar-se millor en relació als seus nous drets i noves obligacions de l'Estat. D'altra banda, dins de les tasques de col·laboració designades en el lloc de treball, es va assistir a inspeccions ambientals conjuntament amb el Defensor del Poble, i el Consell Provincial.

En aquestes inspeccions es visito Comunitats com: Els Reis, La Florida, El Trébol, Simón Bolívar, Tobeta, i altres, on es va assistir legalment a la comunitat de manera conjunta amb membres de l'Oficina de Drets Humans i Medi Ambient, ja que per l'anàlisi realitzat, ens trobàvem en la possibilitat de fer-ho, el que va servir al moment d'anar a 2 inspeccions simultànies, controlant la legalització dels actes, ja que en molts casos aquests es veien enfosquit per la presència de les companyies petrolieres.

Gravació Vídeo Documental - INREDH (Com. Tihuino)

Per recomanació d'ESF, que delego la realització d'un vídeo -documental a INREDH a objecte de enfocar la situació de la població que pateix la contaminació ambiental, així com els efectes sobre la seva salut, es va assistir a les sessions de gravació de aquest vídeo, d'on es va poder rescatar les declaracions dels afectats que contribuir per conèixer els antecedents jurídics polítics de la Amazònia equatoriana, aconseguint un anàlisi dels avenços o retrocessos de la nova Constitució, mateixos que han estat reflectits en el document lliurat als clients.

Cal assenyalar que, segons les dades proporcionades per l'ODA, la majoria dels afectats, són persones d'escassos recursos econòmics, i que van ser contractats per les empreses petrolieres a efectes d'evitar denúncies per contaminació davant els òrgans públics.

CONCLUSIONS

De la visita in situat a la zona del nostre interès que va aconseguir el contacte amb la població, i del anàlisi dels antecedents socials, polítics i jurídics d'aquesta regió, es va arribar a la conclusió que la població que viu aquesta zona, que són els directament afectats pels danys ambientals provocats per empreses en molts casos transnacionals, tenen mecanisme més o menys eficaços per a la seva protecció, ja que hi ha mesures que poden ajudar a prevenir els danys a la seva salut i la de les seves famílies, així com també hi ha mecanismes que permetin la defensa del Parc Nacional Yasuní.

No obstant això, les vies jurídiques existents són moltes vegades insuficients, ja que la població que viu en aquests llocs, per desconeixement o enlluernament d'algunes avantatges, s'inhibeixen de denunciar els danys ambientals que pateixen dia a dia. Gravació Vídeo Documental - INREDH (Com. Tihuino) Tot i això, s'ha evidenciat l'existència de nombroses normes que permeten la protecció del dret a viure en un medi ambient sa, o la protecció dels pobles originaris per tal que es respecti el medi en el que aquests habiten i els

seus drets a gaudir d'un ambient equilibrat, per tant, dins de la investigació es va arribar a la conclusió que els directament o indirectament afectats per danys emergents de l'activitat petrolera, estan constitucionalment investides del dret a reclamar la prevenció o reparació d'un dany ambiental a través de vies com l'Acció de protecció, vies jurídiques que han estat àmpliament desenvolupades en el text de la investigació.